

HÖGERNS VALNEDERLAG

Av docent GUNNAR HECKSCHER, Uppsala

UTGÅNGEN av 1936 års riksdagsmannaval torde för många, ej minst bland segrarna, ha inneburit en fullkomlig överraskning. Man föreställde sig i allmänhet, att de förbättrade konjunkturerna skulle försvaga de röda partiernas dragningskraft, liksom även att de stormiga förhållandena ute i världen skulle öka svenska folkets tilltro till de grupper, som påyrkat förstärkning av det nationella försvaret och neutralitetsskyddet.

Så blev ingalunda fallet. Tvärtom gav valmanskåren klart tillkännat sin önskan om en fortsatt socialdemokratisk regim. Av sammanlagt 2,917,620 godkända röster (mot 2,495,106 år 1932) fingo socialdemokraterna 1,338,120 (1932: 1,040,683), högern 512,780 (585,248), bondeförbundet 418,846 (351,215), folkpartiet 376,170 (liberaler och frisinnade tillsammans 1932: 293,299), kilbomspartiet 127,833 (132,564) och sillénkommunisterna 96,531 (74,245). Den procentuella fördelningen av valmanskåren var: socialdemokraterna 45,9 (41,7), högern 17,6 (23,4), bondeförbundet 14,4 (14,0), folkpartiet 12,9 (11,7), kilbommarna 4,4 (5,3) och sillénarna 3,3 (3,0). Som resultat härav förskjutes mandatfördelningen i den nya andra kammaren högst betydligt, och den borgerliga majoritet, som hittills existerat, försvinner. Socialdemokraterna få 112, högern 44, bondeförbundet 36, folkpartiet 27, kilbommarna 6 och sillénarna 5 riksdagsmän i andra kammaren. Nationella förbundet, som under föregående riksdagsperiod innehade tre mandat, fick 26,741 röster och förlorade hela sin representation. De båda nationalsocialistiska grupperna samlade 20,306 röster och blevo likaledes utan mandat.

Tre fakta träda genast i dagen, när man studerar valresultatet. Socialdemokraterna ha vunnit en klar seger över sina motståndare både till höger och vänster; högern har lidit ett lika klart neder-

lag; och folkpartiet har efter sammanslagningen börjat hämta sig från de förluster, som blevo frukten dels av splittringen 1923, dels av hr Ekmans vågmästarpolitik och dels slutligen av samme ledares moraliska konkurs omedelbart före senaste riksdagsmannaval.

Socialdemokraternas framgång är beklaglig, ej blott genom sina följder, utan även genom sina orsaker. Det är tydligt att myten om »välfärdspolitikens» betydelse för Sveriges återhämtning efter lågkonjunkturen har duperat valmanskåren; särskilt påfallande är, att socialdemokraterna i så stor utsträckning lyckats öka sitt röstetal på landsbygden, helt säkert genom sin nya jordbrukspolitik. Att den borgerliga agitationen kan ha brustit i effektivitet, skall ej förnekas; men även om nödig hänsyn toges härtill, kvarstår dock som ett obestridligt faktum att svenska folket visat sig mera lättlurade än man förut haft skäl att förmoda. Tydligt ha vi icke gjort så särdeles stora framsteg från de tider, då landshövdingarna fingo sin berömmelse genom goda skördar och med livet kunde få umgälla otjänlig väderlek, som fördärvade årsväxten. Överhuvud taget är det icke något gott betyg för den svenska demokratien, att en både i sak och i form så föga framstående agitation som den socialdemokraterna denna gång — mot vanligheten — presterat trots allt gjort effekt. Den socialdemokratiska tidningsredaktören Henning Thylin utgav mot kilbommarna en liten broschyr med titeln »Partiet utan program». Uttrycket kan med lika stort skäl vändas mot hans egna partivänner, som inför 1936 års val avsvurit sitt ännu gällande principprogram och icke mäktat skapa ens ett någorlunda begripligt handlingsprogram. Likafullt ha de fått sin blankofullmakt av väljarna. Ha dessa tröttnat på att med sina röster utöva verkligt inflytande på landets styrelse? I så fall kan hr Per Albin Hansson måhända även få en socialdemokratisk diktatur i landet, blott han har tillräckligt självförtroende för att kräva den. Att några åsikter eller någon demokratisk övertygelse skulle lägga hinder i vägen för så utpräglade konjunkturpolitiker som våra nu ledande socialdemokrater, är det väl ingen som på allvar föreställer sig.

En utomordentligt viktig sak är emellertid också socialdemokratiens förmåga att på alla stadier få fram sina bästa krafter i det politiska arbetet. För en arbetare eller fackföreningstjänsteman är politiken den naturliga och snart sagt den enda vägen till ökat inflytande och förbättrad samhällsställning. Med liv och lust och

utan att tillbakahållas av några hämningar kastar han sig därför in i denna verksamhet; och vare sig det gäller statsråd, riksdagsmän, kommunalmän, ombudsmän, valsedelsutdelare eller husagitatorer har den socialdemokratiska ledningen därför endast att välja mellan de bästa bland meningsfränderna. Att saken gestaltar sig annorlunda på borgerligt håll är givet. Dessa partier äro till största delen sammansatta av dels välsituerade medborgare, som anse det under sin värdighet att propagera för sina åsikter, dels mindre väl ställda, som ofta hämmas av inflytandet från en fientlig miljö eller äro rädda att icke kunna göra sig gällande i konkurrensen med socialt högre placerade meningsfränder.

Att en förnyelse på borgerligt håll måste komma från den senare gruppen och icke från den förra, är givet. Vore det sant som ibland yttras, att socialismen endast skall gå ut över de rika, skulle man med lugnt samvete kunna säga att dessa i det övervägande antalet fall endast ha sin egen lojhet att skylla. Tyvärr är det icke så enkelt. Kvar står emellertid det faktum, att socialdemokraternas större arbetsvilja och den personligen höga intellektuella medelnivån bland deras aktiva krafter utgör en viktig orsak till deras framgångar.

Folkpartiet har som sagt hämtat sig, och ingen behöver tveka om att det här främst är ett långvarigt, målmedvetet arbete som burit frukt, även om de ovanligt välfyllda valfonderna kanske haft sin betydelse i sammanhanget. Framgången är dock icke överväldigande. Visserligen föreligger en avgjord ökning i jämförelse med år 1932, men man bör komma ihåg att förhållandena då, efter Ekman-krisen, voro minst sagt exceptionella. Går man i stället till 1928 års siffror, finner man att den absoluta ökningen reducerar sig till drygt tusen röster, och procentuellt är återhämtningen alls icke fullständig: medan folkpartiet nu fått 12,9 % av valmanskåren, hade liberaler och frisinnade 1928 tillsammans 15,9 %. Likväl var 1928 års val ingalunda någon seger för de Ekman—Löfgrenska skarorna. Men Rom byggdes icke på en dag, och det är kanske sannolikt att hr Andersson i Rasjön framdeles kan lyckas än mera fullständigt ersätta det förlorade. Så mycket synas emellertid vara tydligt, att det för det liberala mellanpartiet lönar sig att såsom nu föra en bestämd borgerlig politik i stället för att kokettera med något slags radikalism. Påståendet om samarbete med högern skulle stöta bort dess sensibla väljarkår är uppenbarligen ogrundat. Snarare synes detta samarbete ge ökade

möjligheter till framgång, därigenom att det bereder tillfälle att nagga högern i kanterna. Det bekanta »tuschstreck» går i våra dagar till vänster, icke till höger om folkpartiet, och detta torde väl även stå klart för dess nya män, som numera utan olust kunna tänka på framtiden i stället för att som den äldre generationen gräva ned sig i 1914 års motsättningar.

Högerns nederlag är slutligen föga mindre än katastrofalt. Absolut taget är förlusten över 70,000 röster; men för att bibehålla sin ställning hade partiet i stället behövt öka sitt röstetal med minst denna siffra; nu inträder en nedgång i andelen av valmanskåren på nära 6 % i jämförelse med 1932, nära 12 % i jämförelse med segervalet 1928 och 8 1/2 % i jämförelse med 1924 års siffror. Inom socialdemokratien har man ej heller försummat att jubla över huvudmotståndarens olyckor, och hr Engberg, som under valstriden lagt av sin klerikala pondus, har begagnat tillfället till diverse utfall mot högerns ledare.

Många orsaker kunna tänkas. Utan tvivel har det betytt mycket, att högern haft en annan uppfattning av den borgerliga valsamverkans innebörd än mellanpartierna. Såvitt man kan konstatera, har dess agitation så gott som undantagslöst riktat sig enbart mot socialdemokratien och kommunismen men däremot lämnat de andra borgerliga i fred. Detta har tydligen varit att visa alltför stor samvetsömhet. Särskilt bondeförbundet har genomgående visat sig obundet av alla dylika lojalitetshänsyn, och i själva verket torde det endast vara genom att värva röster från sina allierade med lock och med pock, ofta med de fackliga lantbrukssammanslutningarna som instrument, som partiet undgått att se sin stagnation utbytt mot direkt tillbakagång. Det står utom allt tvivel, att bondeförbundets agitation ute i bygderna i allt större utsträckning börjar använda sig av metoder, liknande dem som komma till användning inom fackföreningarna för att hindra avfall från den allena saliggörande socialistiska läran. I många trakter är det numera för en svensk lantbrukare eller lantarbetare förenat med ej obetydliga risker att öppet erkänna sig vara högerman eller folkpartist. Dessa omständigheter böra beaktas, då man söker förklaringen till högerns tillbakagång på landsbygden.

Vidare har tydligen en viss förvirring gjort sig gällande i avseende på högerns politiska program. Det är allmänt känt, att högerpartiet på senare år kommit att intaga en betydligt mera positiv ställning än tidigare till socialt reformarbete, och att det

därvid främst inriktat sin uppmärksamhet på sådana samhällsgrupper, som hittills icke fått något med av den sociala omvårdnaden. För dem som vant sig vid att anse sparsamhetsintresset och skattebetalarsynpunkterna allenarådande inom högern har detta inneburit en stor överraskning, trots att tendenser i samma riktning ej heller tidigare ha saknats. Åtskilliga väljare ha sannolikt tvivlat på uppriktigheten i åsiktsförändringen, i det de glömt eller icke vetat, att den nya högern därvid endast fallit tillbaka på gammal god konservativ tradition, känd både från Sverige och — framför allt — från England. Allteftersom det fortsatta arbetet klart ådagalägger, att det socialpolitiska intresset icke blott är ett medel för röstfiske utan bottnar i allvarlig övertygelse, är det antagligt att dessa förluster kunna repareras. Av en viss betydelse har det måhända även varit, att förskjutningen i partiets politik också motsvarats av ett ledareskifte, och att väljarna ännu icke fått tillfälle att göra tillräckligt intim bekantskap med den nye partiordföranden, hans eventuella nattrocks och övriga egenheter. På samma sätt hade ju också hr Hansson att kämpa med stora svårigheter, då han 1928 för första gången gick till ett val som socialdemokratiens främste man.

Ett anmärkningsvärt förhållande är att Nationella Förbundet icke i större utsträckning förmådde göra sig gällande. Detta visar i sin mån, att högern knappast skulle ha haft större framgång, därest den för tre år sedan anslutit sig till de krav som då — ännu så länge inom högerns ram — framfördes av den tidigare ungdomsrörelsens ledning. Å andra sidan har splittringen mellan högern och de nationella säkerligen skadat bådats sak. Sedan de senare numera åter frigjort sig från större delen av det nationalsocialistiska inflytandet — vad som återstår skulle kunna bli en ganska nyttig krydda till kritiken mot socialdemokratien — borde väl en försoning ligga i båda parternas intresse. Säkerligen komma personfrågor därvid att vålla de största svårigheterna, men det borde likväl ej vara helt omöjligt att uppnå en fred, vilken icke för någondera riktningen behövde te sig såsom kapitulation, och som därför kunde bli bestående. Organisationsspörsmålen i all ära: viktigare är dock att idémotsättningarna mellan högern och Nationella Förbundet icke äro och knappast någonsin varit större än vad som bör kunna förekomma inom ett partis ram. Utbrytningen var från början omotiverad och olycklig. Man får nu hoppas, att förlöpningsarna å ömse sidor skola kunna glömmas och

diskussionen återförs till ett sakligt plan samt föras utanför valarbetets fält.

På sina håll har man lagt skulden för det inträffade på högerpartiets princip- och handlingsprogram, och helt säkert torde många krav på revision av dessa komma att resas efter valet. Sambandet synes dock icke vara fullt klart. Icke ens den mest entusiastiske demokrat går väl så långt att han tror att majoriteten under alla förhållanden har rätt, även om han anser det lyckligt att dess riktiga eller oriktiga åsikter få bli bestämmande för statens styrelse. Ha politiska partier någon uppgift alls, måste det vara att övertyga medborgarna om riktigheten av sina åsikter, icke att välja sådana åsikter, om vilkas riktighet medborgarna förut äro övertygade. Eller, annorlunda uttryckt: en uppfattning blir varken mer eller mindre sann och värdefull, därför att den delas endast av en halv miljon människor. Ett valpolitiskt nederlag kan och bör ge anledning till en granskning av propagandans lämplighet och av politikens konsekvens och klarhet. Men endast strebrar och karriärister kunna däri finna motiv för ändrade åsikter.

En annan sak är, att högern nu för första gången finner sig placerad som rent oppositionsparti och därmed befrias från de hänsyn, som samarbetet med andra grupper förut gjort nödvändiga. Under den kommande fyraårsperioden kan högern föra ren högerpolitik, och den kan ägna sig åt bestämd och skoningslös ehuru saklig kritik mot den halvsocialistiska politik som kommer att föras. Tillfällen till befogade anmärkningar lära icke komma att saknas, och det är uppenbart att motståndarna hysa en icke obetydlig fruktan härför. Samtidigt ger oppositionsställningen också möjligheter till inre konsolidering, varigenom linjerna i partiets position nogsamt komma att klarna. Högern har sedan gammalt velat föra realpolitik och icke demonstrationspolitik. Den grundsatsen finns det intet skäl att överge. Men ej minst försvarsfrågans utveckling visar, att realpolitik på lång sikt innefattar mycket, som för stunden ter sig som blotta demonstrationer.